

Sociologija na Internetu

Znanstvena periodika na elektroničkoj autocesti

Kada bi se prilozi u časopisima poput "Revije za sociologiju" honorirali, kako bi i bio red, tada bi se s ponešto uvjerljivosti moglo tvrditi da su i ti časopisi jedno od sredstava putem kojih su profesionalni sociolozi u stanju nekome (makar i drugim sociolozima) utržiti svoje (a ponekad i tuđe) ideje. Umjesto toga, situacija je upravo obratna: da bi se objavio iole pristojan članak valja još i platiti. Stručnjacima za statističku obradu, kompjutorsku grafiku i prijepis te ostalima koji se člankom bave prije no što se ovaj podnese nekom časopisu na recenziju. Ako članak bude prihvaćen za objavljivanje, valja platiti i lektorima, stručnjacima za kompjutorski slog, tiskarima, distributerima, pa čak i poštarima. Dio ovih troškova snose sami autori a dio uredništvo - dakle opet sociolozi. Ukratko: sociolozi su, čini se, spremni prilično platiti da bi se nametnuli pozornosti svojih kolega. Jedan dio tih troškova, oni, nažalost, koje moraju platiti sâmi autori - ne mogu se izbjeći. Onaj drugi dio, koji plaćaju uredništva časopisa, sociolozi - poput ostalih struka - dijelom prebacuju na druge putem sufinanciranja časopisa od ministarstava i drugih ustanova.

Ostavimo ovdje po strani činjenicu da je objavljivanje u profesionalnim časopisima jedan od elegantnijih načina vlastite znanstvene promocije, pa su tako i spomenuti troškovi ponajprije investicija u osobnu poziciju u hijerarhiji znanstvene zajednice. Ovdje nas zanima jedno drugo, naizgled posve jednostavno, pitanje: ukoliko sve valja platiti da bismo svoje ideje predočili što većem broju kolega i drugih zainteresiranih, zbog čega to ne učiniti na takav način da cijena jedne dosegnutog para očiju bude što manja, a njih, pak, što je moguće više?

Proroci Interneta, tvrde, naime, da ta mreža već danas čini posve primjenjivim jedan drukčiji model produkcije znanstvene periodike, koji omogućuje da se znanstvena produkcija diseminira uz dohvat mnogo većeg broja čitatelja a uz bitno manje troškove no što je to slučaj s tradicionalnim načinom. Dapače, i te je troškove moguće unaprijed subvencionirati putem univerziteta, knjižnica, strukovnih udruga itd.

Moglo bi se stoga očekivati, imajući osobito u vidu izuzetno brzu ekspanziju Interneta te golemu količinu ondje pohranjenih informacija, da se na mreži može pronaći mnoštvo različitih - pa tako i sociologijskih - časopisa. Ne čine se nevjerojatnim niti očekivanja da će među tim časopisima biti i onih prihvatljive razine priloga garantirane uobičajenim procedurama odabira znanstvenih članaka.

No, tko s takvim ambicijama krene u potragu Internetom, po svoj će je prilici okončati (ili prekinuti) s osjećajem da je vrijeme koje je u nju uložio gotovo posve uzalud izgubljeno. Svakako, na Internetu već postoji mnoštvo časopisa, njihov se broj već mjeri stotinama, a još je više kojekakvih biltena, *newslettera* i sličnih publikacija, pa je pregledavanje zamašan posao, osobito pribjegne li se ne osobito precizom predodabiru na temelju naslovâ samih časopisa (najbolje stvari tako u pravilu promaknu!). Broj znanstvenih časopisa (s ISSN kodom i uobičajenim postupkom recenziranja priloga) među tim je publikacijama malen, dok sociologijski među njima posve izostaju. Od sociologijskih publikacija može se pronaći tek nekoliko informativnih publikacija je prastarih (prema mjerilima Interneta) najava sociologijskih časopisa koji se u međuvremenu nisu pojavili.

Čuđenje izostankom znanstvene sociologijske periodike na Internetu temelji se na nekim nesumnjivim prednostima elektroničkih časopisa u odnosu na one tradicionalne, tiskane:

1. *Doseg*. Broj potencijalnih recipijenata elektroničkih časopisa tisuće je puta veći no što je to slučaj s tradicionalnim časopisima. Osim toga, mreža čini elektroničke časopise dostupnima i u onim sredinama koje su, iz različitih razloga, u pravilu teže dolazile do tradicionalnih tiskanih časopisa.

2. *Brzina*. Elektronički časopisi dostupni su čitateljima doslovno u trenutku nakon što su zgotovljeni.

3. *Lagan pristup*. Elektroničke časopise moguće je pribaviti korištenjem posve jednostavnih i uobičajenih mrežnih servisa, pa čak i dobiti ih elektroničkom poštom putem pretplate.

4. Proces pripreme tekstva za tisak može se zahvaljujući mreži bitno ubrzati i poboljšati. To se osobito odnosi na proces njihova recenziranja; tekstove je prije publiciranja moguće poslati mnogo većem broju recenzenata, a njihov odgovor može biti mnogo brži (usp. Harnad, 1993).

5. Tekstovi u elektroničkom obliku omogućuju različita pretraživanja i primjenu drugih sličnih procedura koje na tiskanom tekstu nije moguće izravno provoditi.

6. Mreža omogućuje intenzivniju postpublikacijsku komunikaciju, *feedback* unutar znanstvene zajednice. Čini se da to nije tek kvantitativna promjena, već da se time bitno mijenja narav znanstvena komuniciranja - ono potencijalno postaje uistinu interaktivnim, globalnim i trenutnim. Radikalniji zagovornici elektroničkih znanstvenih časopisa stoga smatraju kako je dvjestogodišnja povijest tiskanih časopisa pri kraju te je sazrijelo vrijeme da se oni zamijene novim medijem koji će proizvesti i novi tip znanstvenog diskursa (usp. npr. Okerson, 1991). Tvrdi se, dapače, da će ta promjena biti tako temeljita da se može govoriti o "četvrtjoj revoluciji u načinu proizvodnje znanja" (Harnad, 1991).

S druge strane, mogu se pobrojati i neki razlozi zbog kojih znanstveni elektronički časopisi ne slijede brzinu razvoja i mogućnosti tehnologije koja ih omogućuje (usp. Harnad, 1990):

1. Stari način razmišljanja o znanstvenoj komunikaciji i izdavaštvu.

2. Računala i sama mreža još uvijek nisu dovoljno "user-friendly" za one korisnike koji im ne žele posvetiti više vremena.

3. Sadašnju razinu rasprava koje se vode na mreži, npr. putem diskusionih grupa i sl., većina znanstvenika ne smatra osobito inspirativnom. Strukturiranom znanstvenom diskursu Internet često nalikuje globalnom zidu za ispisivanje trivijalnih grafita (Harnad, 1993). Zbog još uvijek prilično anarhoidne naravi Interneta, ugledniji znanstvenici nevoljko povjeravaju svoje ideje Internetu brinući se zbog plagiranja i kršenja autorskih prava.

4. Doprinos takvih radova, objavljenih van priznatih akademskih kanala, znanstvenom ugledu i napredovanju još je uvijek gotovo zanemariv.

5. Sva je prilika da će autori biti zatrpani *junk-mailom*.

Tim "subjektivnim" razlozima valja pridodati i neke "objektivne", npr.:

6. Biblioteke još nisu opremljene, a bibliotekari obučeni za prihvata i arhiviranje elektroničkih časopisa te opsluživanje korisnika.

7. Nije samorazumljivo da su elektronički časopisi besplatni. Ugledni tiskani časopisi moraju svojim jednako uglednim izdavačima donositi i zaradu, ili, barem, pokrivati troškove. Stoga se elektroničke verzije tih časopisa - bilo kao zamjena ili nadopuna tiskanih - sigurno neće pojaviti dok se se riješe mogućnosti naplate. Nije nemoguće da će upravo ograničava-nje pristupa elektroničkim časopisima činiti glavni dio troškova njihove proizvodnje (usp. Franks, 1993).

8. Prijenos računalnih datoteka koje ne sadrže samo tekst (tablice, grafikoni, slike, sheme i sl.) na mreži još uvijek nije na zadovoljavajući način riješen; ukoliko su tekstovi i pripremljeni tako da omogućuju prijenos grafičkih elemenata (npr. pdf format), te su datoteke glomazne a njihov prijenos iritirajuće dugotrajan.

Već i ovih nekoliko napomena sugerira kako razvoj elektroničkih znanstvenih časopisa nije toliko transparentan fenomen kako se to na prvi pogled pričinja, te će izgleda trebati još prilično pričekati da oni izbore svoju poziciju u akademskom svijetu - ne samo zbog njihovih

sadašnjih *nedostataka* nego, još i više, zbog njihovih *prednosti* i promjena koje unose u akademski diskurs i proizvodnju znanstvenoga znanja.

U međuvremenu, dok čekaju na pojavu relevantnih i ozbiljnih sociologijskih elektroničkih časopisa, zadržati korisnici Interneta među sociolozima mogu ipak profesionalno plodno provoditi vrijeme zahvaljujući činjenici da gotovo svaki fenomen krije neku "sociologijsku dimenziju" ili barem kakvo "sociologijsko motrište". Tako je, naravno, i sa samim Internetom. Stoga u očekivanju sociologijskih časopisa predmećemo vašoj pozornosti nekoliko solidnih elektroničkih časopisa koji se bave "sociologijskim dimenzijama" Interneta, odnosno računalom posredovanom komunikacijom.

The Electronic Journal of Communication /La Revue Electronique de Communication (ISSN 1183-5656) elektronički je časopis posvećen teoriji i istraživanju komuniciranja. Objavljuje izvorna istraživanja u području medija i komunikacije, metodologijske radove, kritike sinteze ranijih istraživanja te radove koji temi pristupaju iz teorijske ili filozofijske perspektive. Kako je to uobičajeno, časopis prima samo one radove koji nisu objavljeni niti podneseni na recenziranje nekoj drugoj publikaciji.

EJC/REC izlazi od 1990. godine, a dosad se pojavilo 10 "svezaka". Nažalost, uredništvo časopisa najavljuje da EJR/REC više neće biti dostupan bez plaćene pretplate. Iako je najavljeno da će ta promjena uslijediti već od 4. godišta, zasad (na sreću!) nije. Izdavač časopisa je *CIOS - Communication Institute for Online Scholarship, Inc.* (Kanada). časopis je dostupan putem *gophera*, na hostu *cios.llc.rpi.edu* (direktorij *The Electronic Journal of Communication - EJC/REC/*). Članke je moguće pribaviti i putem elektroničke pošte preko *Comserve database*. Detaljnije upute o tom načinu mogu se naći u datoteci sa sadržajem pojedinog broja.

Pojedini brojevi EJC/REC su tematski. Dosadašnji temati:

- Vol. 1, No. 1 - Q Methodology and Communication: Theory and Applications
- Vol. 1, No. 2 - The Media and the Meech Lake Constitutional Accord
- Vol. 2, No. 1 - The Media and the Persian Gulf War
- Vol. 3, No. 1 - Women and Media in Canada: a Feminist Sampler
- Vol. 3, No. 2 - Computer Mediated Communication
- Vol. 3, Nos. 3-4 - Contemporary Issues and Perspectives in Australian Communication Studies
- Vol. 4, No. 1 - International Media Research in the Wake of Glasnost
- Vol. 4, No. 2-4 - Magazine Research: Perspectives and Prospects
- Vol. 5, No. 1 - Meaning-Making in the Media Environment
- Vol. 5, No. 2-3 - Media Flows and Monitoring with Focus on Racism and Xenophobia.

Interpersonal Computing and Technology: An Electronic Journal for the 21st Century (ISSN: 1064-4326). Časopis izlazi od 1993. godine i dosad se pojavilo 11 "svezaka".

Izdavač je *Center for Teaching and Technology, Academic Computer Center, Georgetown University, Washington, D.C.*. Osnovno tematsko područje časopisa jest istraživanje integriranja kompjutorske tehnologije u visoko obrazovanje, poslovni svijet, industriju i vladine organizacije. Također objavljuje priloge koji se tiču korištenja elektroničkih mreža i razmjene informacije, primjene elektronske komunikacije u bibliotekama i sl.

Časopis je dostupan putem *gophera*, na hostu *guvvm.ccf.georgetown.edu*, u direktoriju *LI-STSERV maintained Files and Notelogs/*. Na istome mjestu mogu se pronaći i *IPCT-L Discussion List Notelogs*. Časopis se može pribaviti i interaktivno, putem elektroničke pošte (*listserv-guvvm.georgetown.edu*). Detaljnije upute mogu se naći u svakom broju časopisa.

Krešimir Kufrin

LITERATURA

- Frank, John (1993) What is an Electronic Journal? (Part 1 to 4). Elektronički tekst (bit.listserv.pacs-l Newsgroup).
- Harnad, Steven (1990) Scholarly Skywriting and the Prepublication Continuum of Scientific Inquiry. **Psychological Science** 1.
- Harnad, Steven (1991) Post-Gutenberg Galaxy: The Fourth Revolution in the Means of Production of Knowledge. **Public-Access Computer Systems Review** 2(1).
- Harnad, Steven (1993) Implementing Peer Review on the Net: Scientific Quality Control in Scholarly Electronic Journals. International Conference on Refereed Electronic Journals, University of Manitoba, Winnipeg 1-2 October 1993.
- Okerson, Ann (1991) The electronic Journal: What, Whence, and When. **The Public-Access Computer Systems Review** 2(1).